

LUCY EASTHOPE

AŽ SA USADÍ PRACH

PRÍBEHY O LÁSKE, STRATÁCH
A NÁDEJI OD EXPERTKY
NA RIEŠENIE NÁSLEDKOV KATASTROF

N

AŽ SA USADÍ PRACH

Lucy Easthope

AŽ SA USADÍ PRACH

Lucy Easthope

Príbehy o láske, stratách a nádeji
od expertky na riešenie
následkov katastrof

Lucy Easthope

When the Dust Settles: Stories of Love, Loss and Hope from an Expert in Disaster

Copyright © Lucy Easthope 2022

Translation © Silvia Macalová

Jacket design © Miro Čevela

Design & Layout © Miro Čevela

Slovak edition © 2023 by N Press, s. r. o.

ISBN 978-80-8230-183-3

*Táto kniha je venovaná všetkým, ktorí
pri udalostiach v nej opísaných prišli o život,
ale aj ľuďom, ktorí ich milovali.*

„Ukážem ti strach v hrsti prachu.“

T. S. Eliot, Pustatina (preklad J. Buzássy, 1966)

Obsah

Úvod:	Príchod	13
Kapitola 1:	Plánovačka	25
Kapitola 2:	Nepriaznivé konštelácie	37
Kapitola 3:	Na zelených lúkach Albiónu	55
Kapitola 4:	Druhý sviatok vianočný	71
Kapitola 5:	44 minút chaosu	83
Kapitola 6:	Hiraeth	99
Kapitola 7:	Drobné straty	115
Kapitola 8:	Strach	125
Kapitola 9:	Vlak duchov	135
Kapitola 10:	Slnčnice	145
Kapitola 11:	Horská dráha	157
Kapitola 12:	V dobrých rukách	165
Kapitola 13:	Scenár	177
Kapitola 14:	Jedna holubica navyše	189
Kapitola 15:	Biele chryzantémy	209
Kapitola 16:	Koniec	219
Doslov:	Začiatok	235
PodĎakovanie		239
Poznámky		243

Úvod

PRÍCHOD

Leje ako z krhly. Voda steká po čelnom skle a stierače škrípu od námahy. Nešoférujem a som známa tým, že sa k policajným páskam vždy priblížim v taxíku tak blízko, ako sa len dá. Moju dôveru si získal jediný taxikár, Jay. Vozí ma po celej krajine a občas aj uprostred noci na letiská a železničné stanice.

Trvalo mi asi desať rokov, kým som svoj systém práce predstavila do rituálu. V slúchadlách mi vždy hrá Eminem alebo Kanye. Využívam rytmus ich hudby, aby som našla odhodlanie potrebné na to, čo je predo mnou, a aby som nejako oddelila svet, z ktorého prichádzam, od toho, do ktorého sa chystám vstúpiť. Niekedy sa stane, že cestou zaspím, a Jay zapne rádio, aby prehlušil moje chrápanie. Viem, že ma upozorní aspoň desať minút vopred, keď si myslí, že už sme blízko. Nie vždy má istotu, že už sme na mieste, pretože k čerstvej katastrofe neexistujú žiadne navigačné tabule. Ale väčšinou sú nejaké malé indicie: policajné auto a dodávka Jednotky taktickej podpory (Tactical Support Unit). Kamión s toaletou a hygienickou stanicou, ktorý väčšinou zabezpečujú hasiči. Konvoj čiernych sanitiek.

Keď konečne zastaneme pri obrubníku, vysuniem sa zo zadného sedadla aj s ruksakom na chrbte a s kolieskovým

kufrikom, ako nejaká zavalitá letuška. Nadávajúc si nasadím kapucňu. Viem, že dážď ohrozuje forenznú integritu miesta, a keď sa pomieša s blatom, leteckým palivom a krvou, zmení sa na polievku. Všetci z toho budú netrzepliví a podráždení. Zhlboka sa nadýchnem, ako ma to naučil psychológ, ktorý pomáhal tímom hasičov zasahujúcich po bombových útokoch na Oklahoma City. Potom sa začnem obzerat' po vchodových dverách do pekla.

Vždy ma zaskočí, aká tenká dokáže byť čiara medzi úplnou katastrofou a zvyškom sveta. V tomto prípade ich delí ledva pár metrov. Diaľničná premávka hučí tak blízko, až mi nadvihuje ofinu. Jednou z prvých položiek na zozname každého, kto zasahuje v núdzovej situácii, je zaistiť miesto nehody, a tak už tu stojí aj ošumelý plot. Na ťažkej kovovej konštrukcii sa trepoce biely plast a zelené plátno, ktoré chráni miesto nešťastia pred zvedavými očami aj nežiaducimi návštevníkmi. Ploty však nedokážu zabrániť najnovšej metóde nazízania, a tak napriek hnusnému počasiu počuť hukot dronov, ktoré patria spravodajským organizáciám. Policajný prezident vraj už pripravuje nejakú vylúčnú zónu pre drony, ale spracovať nadväzujúcu legislatívu, ktorá ošetrí ich kontrolu a zaistenie, potrvá ešte roky.

V prípade, že na miesto dorazíte dostatočne včas, prístupové cesty zvyknú strážiť policajti. Väčšinou ide o najmladších členov hliadky. Starší kolegovia ich vyberajú schválne, aby sa naučili odolnosti. Ale po nedávnych škrtoch v rozpočtoch a preto, že už uplynulo päť dní, je tentoraz na mieste strážnik zo súkromnej bezpečnostnej služby: ústa v „tichom režime“, dobre viditeľný identifikačný preukaz, bombera a agresívne strnisko. Keď na mňa pozrel, v jeho tvári som rozpoznala niečo povedomé. Povedali mu síce, že ma má očakávať, ale predstavoval si ma zjavne inak. Som nízka žena, zaokrúhlená rokmi (neúspešných) pokusov otehotnieť. Artritída ma donútila krívať. Som nemotorná. Som zo severu. Nikdy by ma nenechali hrať v žiadnej bondovke. Venujem mu široký úsmev. Veľmi rýchlo som sa naučila, že nesmiem prejaviť strach či slabosť. Karty hrajú v môj neprospech už len tým, že nie som od polície

ani od forenzných technikov. A aj preto, lebo som žena. Takže som si vypracovala formu. Podpisujem zápisnicu. Opäť sa zhlboka nadýchnem. A som dnu.

V strede cesty havarovalo malé lietadlo, nabralo pritom niekoľko áut a pozorujúcich divákov. Žeriav sa práve pripravuje nadvihnúť pokrútené kusy jeho krídla. Viem, že na mieste zahynulo aspoň 11 ľudí a mnohí ďalší sú zranení. Pozerám sa na krajinu, kde ohnuté kusy kovu zrástli s vegetáciou, časťami tiel a topánkami v okruhu niekoľkých míľ. Následky leteckých havárií dokážu úplne poprieť fyzikálne zákony toho, ako by mali byť poskladané ľudské telá, aj pravidlá topografie miesta, kam dopadnú. Piloti lietadiel sú naučení mieriť padajúce lietadlá do kríkov alebo prázdnych parkov, takže než sa na ne zosype pozornosť celého sveta, bývajú to úplne nezaujímavé miesta. Pred týždňom tu bolo iba pásmo prerasteného trnia a bodliakov, desaťročím nahromadené plastové fľaše od minerálky a obaly od zemiakových lupienkov, zasiaté do krovín, spolu s úlomkami „ešpézetiek“ z dávno minulých dopravných nehôd. Teraz to tu vyzerá ako moderná verzia maľby *Záhrada pozemských rozkoší* od Hieronyma Boscha. Smeti po záchranároch ohraničujú miesto, kde pomáhali jedinému človeku, čo prežil a teraz bojuje v miestnej nemocnici o život. Zvitky obväzov, gáza a kusy hadičiek plávajú vo veľkej mláke. Neďaleko vidím pohodenú termosku a pokrútené nohy kempingovej stoličky. Všetky predmety, jamy a stopy spolu tvoria vlastné malé mystérium.

Snažím sa nezavadzať a zároveň sa nepotknúť, vyhnúť sa mláckam kerozínu, bodliakom a cúvajúcemu prívěsu s unimobunkou. Jednotky, ktoré zasahovali na mieste urgentne, teda polícia, hasiči a záchranári, sú už dávno preč. Teraz sú na rade vyšetrovatelia, detektívi a pracovníci poverení hľadaním a identifikáciou pozostatkov. Sledujem, ako policajtká dáva do ochranného obalu vrecko od lupienkov a niekoľko listov z kríka, aby sa na nich vykonala analýza DNA pre prípad, že to bude jediné potvrdenie, ktoré sa nám podarí získať. Hľadanie tiel, alebo presnejšie ich častí, trvá niekoľko dní, čo je pre čakajúce rodiny

vždy príliš dlho. Zvykne trvať aj týždne, kým sa po havárii nájdu v zemi a troskách kosti a zuby.

Stojím a pozerám sa. Takto dlho od pôvodnej havárie bola väčšina rozpoznateľných ľudských pozostatkov odstránená, ale menšie fragmenty zostali. Násilnosť toho, čo sa tu odohralo, vyráža dych. Kinetické sily pôsobiace na lietadlo sú brutálne voči tkanivám aj kostiam, ťažká hlava nasadená na kostru ľudského dvojnožca sa dá ľahko stať. Nikdy sa neštítim toho, čo vidím. Vyrovnávam sa s tým všetkým tak, že analyzujem, na čo sa pozerám. Buď priamo na mieste, ale často aj v pitevni intenzívne študujem to, čo bývalo kedysi človekom, a snažím sa zistiť, čo kam patrí. Otáčam hlavu a pokúšam sa rozlúštiť, čo sú tie veci zaborené do mäkkých ľudských tkanív: ktoré z nich boli osobné predmety u niekoho vo vrecku a čo bolo súčasťou čalúnenia v lietadle alebo časťou jeho konštrukcie.

Plán práce, ako si ho človek predstavuje, a realita sú dve rôzne veci. Pripravujeme sa na prajné podmienky a dobre zorganizovanú a primeranú reakciu s dostatočným časom na rozhodnutia. Jednou z optimistických predstáv na takomto mieste je dostatok času, aby bol každý telesný fragment telesných pozostatkov opatrne uložený do plastového obalu a starostlivo označený nálepkou s čiarovým kódom. No veľakrát sa stáva, že na to vôbec nie je čas. Tu sa o to postaral dážd'. Forenzní technici sú už úplne premočení, ako sa snažia prečesávať miesto havárie, a jeden z nich sa skepticky díva na mňa a môj mokrý kufor.

Viem, čo si asi myslí. Čo tu, dočerta, robím?

Ja som tá, čo nasleduje po nich. Som jednou z top expertov na plánovanie obnovy po katastrofách. Volajú ma, aby som vyhodnotila rozsah toho, čomu treba čeliť, a čo sa s tým dá urobiť. Polícia a miestni záchranári možno zažijú mimoriadnu udalosť ako táto raz za celú kariéru, ale ja ich vídam opakovane: jadrové havárie, chemické útoky, pandémie, nedostatok potravín, nedostatok paliva, vlakové a letecké havárie, sopečné erupcie a cunami. Súkromné firmy, vlády aj celé krajiny musia byť pripravené

na katastrofy. Málokto vie, že takéto plánovanie existuje, ale ak viete, kde ich hľadať, odborníkov na pohromy nájdete všelikde. Na mestských radniciach, medzi hasičmi, na polícii a medzi záchranármi, v rôznych útvaroch NHS (National Health Service, vo Veľkej Británii názov pre verejné zdravotníctvo – pozn. prekl.), na univerzitách, v aerolíniách a plavebných spoločnostiach. Sme ako Popolušky v tichosti zametajúce tam, kde nás nevidno. Niektorí z nás pracujú ako nezávislí odborníci, iní pracujú pre súkromné firmy, ktoré sa venujú krízovému manažmentu a špecializujú sa na katastrofy. Kolektívne tvoríme akýsi gigantický rýchloubváz pre situácie, keď dôjde k tomu najhoršiemu.

Naša práca má dva hlavné aspekty. Jedným je písanie krízových plánov, aby ľudia vedeli, čo majú robiť, ak sa naozaj stane to najhoršie, a druhým je obnova – nasledovať katastrofické udalosti na miesta, kde sa odohrali, a naplánovať, ako dať veci do poriadku. Práca britských odborníkov v oblasti obnovy po katastrofách má mnoho tvárí. Pomáhame pri vyšetovaní, pri budovaní núdzových márníc a dozeráme na identifikáciu, pochovávanie, osobné pozostalosti a repatriácie. Pripravovať plány aj vypracovávať možnosti obnovy som sa naučila spolu so všetkými ostatnými. Ale zároveň som si v tom všetkom našla vlastný priestor – niečo, čo je pre mňa jedinečné, a to v prípade dlhodobej obnovy aj bezprostredného zasahovania. Snažím sa postihnutej komunite vyjsť v ústrety ešte o trošku viac a pýtať sa ľudí, čo potrebujú, aby vedeli čeliť budúcnosti a následkom katastrofy s väčšou istotou. Často sú v prípade obnovy potrebné úplne iné zdroje a prístupy než v prípade zasahovania. Bola som v rôznych kútoch sveta a mala som šancu pozorovať, čo funguje a čo, naopak, na počiatočnú tragédiu navrství ešte ďalšie škody.

V oblasti krízového plánovania a zasahovania v núdzových situáciách sa pohybujem už dve desaťročia. Radím ministrom, vládam, súkromným klientom, arcibiskupom aj armáde. Ale vždy čakám, až ma zavolajú. Mojou prácou je dívať sa na celkový obraz následkov katastrofy. Vidieť nielen prvé hodiny, dni či

týždne, ale aj mesiace a roky dopredu. Často prichádzam, keď už je prvé štádium zásahových prác ukončené, keď si hasiči a záchranári balia výbavu a idú ďalej. Prvotný nával adrenalínu z akútneho stavu vyprší rýchlo, ale napláňovať obnovu je ako beh na dlhé trate – „nie je to šprint, dokonca ani len maratón, ale skôr ten najhorší možný záťažový test“¹

Neskôr, aj keď to znie trochu zvrátane, využijem všetko, čo som sa naučila, aby sme sa lepšie pripravili na ďalšiu pohromu. Táto časť mojej profesie sa nazýva „krízové plánovanie“. Píšeme to, čomu sa hovorí krízové plány a postupy pre vládu aj pre rôzne ďalšie organizácie. Píšeme ich pred tým, než nejaká udalosť nastane, a potom ich testujeme, až kým sú potrebné. Pomocou nich sa snažíme vnieť trocha poriadku do chaotickej reality života počas pohrôm, ale aj po nich. Momenty, hodiny a dni po príchode záplavy, vypuknutí požiaru v zariadení sociálnej starostlivosti, po výbuchu bomby v batožinovom priestore lietadla sú vždy horúčkovité a zmätené. Takéto udalosti prebiehajú bez akejkoľvek priamočiarej, kontrolovanej štruktúry. Obrovskou výzvou pre tých, ktorí im musia čeliť, je niečo urobiť. Plány sú na to, aby zásahové jednotky aj rad ďalších organizácií takéto situácie lepšie zvládali. Takže ja som tá, čo prichádza následne, ale som zároveň tá, čo tu bola najprv, pretože som napísala, ako postupovať.

Detailne poznám každú jednu väčšiu tragickú udalosť, ktorá od roku 1960 zasiahla Veľkú Britániu aj jej občanov v zámorí, a nejakým spôsobom som sa podieľala na príprave odozvy na každé takéto nešťastie od roku 2001. Dalo by sa čakať, že stratím prehľad, ale nestratila som ho, pretože každú jednu katastrofu mám vyrytú v pamäti a usmerňovala aj tvarovala každý aspekt môjho života a mojej osobnosti. Cunami v Indickom oceáne, útoky z 11. septembra v New Yorku, bombové útoky na Bali, bombové útoky 7. júla v londýnskom metre, požiar bytovky Grenfell Tower.² Pri niektorých len hŕstka ľudí skutočne chápe, ako blízko sme boli ku globálnej katastrofe; napríklad cunami v Japonsku a následná havária v jadrovej elektrárni v roku 2011.

A potom sú tu tie nenápadnejšie. Otrávenie bývalých ruských agentov v Londýne a o desať rokov neskôr v Salisbury. Opatrne plánované razie v továrňach plných zavlčených ľudských otrokov, záplavy, streľby, požiare. A napokon tie najnovšie: globálna pandémie covidu-19, na ktorú sme v rozpore s tým, čo niektorí tvrdia, mali pripravené asi tie najdôslednejšie plány.

Básnik W. H. Auden v roku 1936 písal o tom, ako môže na istom mieste prebiehať tragédia a nepredstaviteľná hrôza, následkom čoho zostane jedna rodina navždy poznačená. A zároveň je súčasťou tej istej panorámy roľník, ktorý ďalej obrába svoju pôdu, niekto iný tam obeduje alebo si len tak vykračuje. Ľudia, ktorí majú nejaký cieľ, pokojne mieria za ním. Život okolo všetkého toho utrpenia ide jednoducho ďalej.

Celý môj život sa odvíja od príchodov na miesta rôznych prebiehajúcich nešťastí, ale nie som zďaleka jediná, pretože celá naša profesia je zasvätená upratovaniu po pohromách. Plníme dôležitú úlohu, ale je to zároveň úloha skrytá a ja som chcela napísať knihu, ktorá by do toho, čo robíme, vniesla trocha svetla. Katastrofy nás, celé naše spoločenstvá aj našich lídrov, dokážu úplne obnažiť. Táto kniha je o katastrofických udalostiach a našich krehkých telách, o bolestných stratách a trúchlení. Ale je zároveň knihou o nádeji, obnove a smiechu. O priateľstve, odolnosti a láske.

Moje povinnosti sa musia prispôbiť tomu, čo každá situácia vyžaduje. V prípade tejto konkrétnej leteckej havárie je mojou úlohou radiť koronerke, ktorá je na čele narýchlo zostavenej koordinačnej skupiny pre masové úmrtia (Mass Fatalities Co-ordinating Group, MFCG). Vždy keď sa pozerám na prebiehajúcu katastrofickú udalosť, moje prvé myšlienky vedú k potrebám mŕtvych, trúchliacich a tých, ktorí sa o obe skupiny starajú. Koordinačná skupina je miestom, kde sa čo najskôr zhromažďujú kľúčoví ľudia, ktorí majú na starosti pozostatky. Je to inovácia, ktorú som sa snažila presadiť v nultých rokoch, pretože bolo zjavné, že mŕtvi a pozostalí sa ľahko stanú druhoradými popri celkovom plánovaní odozvy